

Sallai József

EMLÉKEK A KÖZÉPISKOLÁS KOLLÉGISTA NAGY FERENCÉRŐL

Az ember azokkal az emlékekkel él együtt, amelyek az emlékezet tárházában várnak, hogy bekopogjanak hozzánk a jelenbe, vagy megfordítva: látogatóba vigyenek a múltba. Az emlékek tehát elkísérnek bennünket, összekapcsolják a múltat a jelennel, ugyanakkor gazdagítanak is, és hatással vannak az életünkre. Különösen az egyedi, az ismétlődő, a számunkra kedves személyekhez kötődő élmények állnak ellen a feledésnek.

Az emlékek azonban bármennyire közel vannak a szívünkhöz, az idő múlásával mégis fakulnak, mennyiségük, minőségük megkopik, sőt örökre el is tűnnek. Ezért a példaértékű eseményekhez, személyekhez kapcsolódó emléket tanácsos – írásban rögzítve – mindenkor előhívhatóvá, megoszthatóvá tenni. Ilyen személynek érzem én dr. Nagy Ferenc tanár urat, történészt, levéltár-igazgatót, aki szakmai (oktatási, kutatói, kulturaközvetítői, tudományszervezői stb.) tevékenységével, emberségével kiérdemelte, hogy néhány, sorsát kijelölő, középiskolás diákéveihez fűződő és jellemző megnyilvánulásával emlékezzünk rá.

Amióta 1950-ben Nyíregyháza és Dombrád között megépült a keskeny nyomközű Nyírvidéki Kisvasút, Nagy Ferenc szülőfaluja, a rétközi nagyközség, Ibrány „közelebb került” a megyeszékhelyhez, annak piacaihoz, munkahelyeihez és iskoláihoz is. Az anekdoták sora keringett a vonaton Nyíregyházára bejáró diákokról, szokásaikról. Amikor azonban 1958-ban Nagy Ferenc családjában végleges lett, hogy Ferenc fiuk az értelmiségi pályát választja hivatásának, ő mégsem a romantikus, ám fárastóbb bejáráshoz kötötte tanulmányainak a folytatását. Már az 1955-től ismét gimnáziumi képzést folytató nyíregyházi Vasvári Pál Gimnáziumba is azért kérte a felvételét – az intézmény jó híre mellett –, mert itt jobb eséllyel juthatott be a kollégiumba. Reménye teljesült: a Vasvári (fiú) gimnázium I. A. (reál) osztályának tanulója lett, és egyúttal elhelyezést kapott a Bessenyei tér 7. sz. alatt működő Bessenyei György Középiskolai Fiúkollégiumban. Tanulócsoportja – egyedülként a gimnáziumban – kísérleti osztályként indult, ami azt jelentette, hogy tanulói a tervezett oktatási reform előkészületeként előbb heti két, majd öt órában mezőgazdasági gyakorlati képzésben részesültek. Ez az oktatási forma azután az 1961. évi III. törvény értelmében – 5+1-es politechnikai képzés néven – általánosan is bevezetésre került.

A Bessenyei kollégium a zömében beregi, szatmári, szabolcsi tanulókat ugyan nem a 21. századi életérzést kielégítő komforttal fogadta, ám az így sem csupán a 110 diák szálláshelye volt napi háromszori étkezést biztosító konyhával, mosodával, hanem önálló nevelési intézmény is (igazgatóval, főhivatású nevelőkkel, gondnoksággal és technikai személyzettel), amely szorosan együttműködött a Vasvári Pál Gimnáziummal. Világa nem jelentett bezártságot, a környezetből való kiszakítottasá-

got. Volt ugyan házirend, napirend, de ezek nem korlátozó előírások voltak, hanem a tanulási és együttélési feltételeket, valamint a hétnapos munkarendben a szellemi töltekezés, a testépítés és pihenés lehetőségeit tartalmazták. Így aztán a diákok a kollégiumi foglalkozások mellett rendszeresen jártak moziba, színházba, könyvtárba, szakcsoportokra, sportcsoportokra, iskolai, leánykollégiumi rendezvényekre, szabadidős lehetőségeként pedig televíziót néztek, olvastak, asztaliteniszeztek vagy különböző társasjátékokkal foglalták el magukat. Bár némi ideológia is betüremkedett a falak közé, elsősorban a gimnázium és a kollégium névadójának, Vasvári Pálnak és különösen Bessenyei Györgynek a szellemisége lengte át az intézetet. Az igazgatói szobában Vasvári Pál képmása és Bessenyei György festett arcképe fogadta a belépőket. A tanulók fiatalos, gimnazista identitással élhették meg egyszeri, megismételhetetlen diákéveiket. Kibontakoztatták önállóságukat, ugyanakkor közösséget is alkottak. Terítették, kiszolgálták magukat étkezéskor, felelősek voltak saját terük rendjéért, tisztaságáért, a berendezések óvásáért.

E sorok írójának ebbe a közösségbe kellett belecsiszolódnia. Nem ígérkezett ez nehéznek, hiszen a kollégium nevelői együtt laktak, étkeztek tanítványaikkal, sőt munkaköri kötelességük volt órai látogatásuk is a gimnáziumban. Az indulás szorongásait azonban e távlat nem enyhítette, mert nem kínált válaszokat az azonnali, rejtett kérdésekre. Ilyenekkel pedig már az 1959. szeptemberi tanévnyitó után találkozni kellett. Fejfájással keresett meg az egyik tanuló, aki – felsős lévén – tudott a gyógyszeres ládáról, amely elő is került a raktárból, de kinyitni nem sikerült. Hosszú próbálgatás után a körülálló fiúk közül megszólalt valaki: Tanár úr, segíthetek? Én pedig megkönnyebbülve adtam át neki a ládikát, amelyet rövid időn belül vissza is kaptam. Működik – mondta –, csak a nyári befőzéskor ráömölhetett az ecet, attól rozsdásodott össze a zár. Első élményszerzőmről aztán kiderült, hogy ő Nagy Ferenc, aki szinte karbantartói munkákat látott el az intézményünkben: javította a zárat, tömítette a nem jól záró vízcsapokat, cserélte a kiegészítő izzókat. Ezért – szinte az ő személyére szabottan – létesült az a kis műhely, amelyben a különböző kéziszerszámokkal (vésőkkel, fúrókkal, késekkel, gyalukkal, fűrészekkel, ecetekkel, faesztergával stb.) elvégezhetőek voltak az egyszerű javítások.

Közművesítés hiányában a kollégium vízellátását házi vízmű (szivattyú, hidrofór) biztosította a szomszédos református egyház kútjából. Gyakran megtörtént viszont, hogy reggelre valamilyen szelep „elengedte” a vizet. Nagy Ferenc ilyenkor a pincében kezdte a napját, hogy feltöltéssel, ügyeskedéssel működésbe hozza a berendezést.

A saját műhelyre alapozva fogtak neki a kollégisták annak a nagy vállalkozásnak, amely az emeletes épület ajtóinak, ablakainak az átfestésével zárult. A munkát – az egyik festő édesapa tanácsai szerint – Nagy Ferenc szervezte meg és irányította. Ő végezte el a nyílászárók javítását, majd a rések fatapasszal történő tömítésével, a felület simára csiszolásával előkészítette azokat társainak a kétszeres festésre.

Közös munkavállalásra ösztönözte a kollégistákat egy borsodi kirándulás vágya, amelyhez – a termelőszövetkezetbe kényszerítés létszorongató éveiben – szülői támogatásra nem számíthattak. Lelkesen fogadták tehát a nyíregyházi MÉH-telep ajánlatát, amely katonai hátizsákok fémre, bőrre, textilre bontásával pénzkereseti lehetőséget kínált. Már mondanom sem kell, hogy e munka felelőse is Nagy Ferenc volt. Fáradozását a sikeres kiránduláson – a levegőbe dobálásával – köszönték meg barátai.

A kollégium szűk udvarán Nagy Ferenc teremtett szabadtéri játéklehetőséget diák-társainak az általa elkészített, kis helyigényű, nagy népszerűségnek örvendő lengőtekével. Már a tervezetét is mindenre kiterjedő figyelmességgel és hozzáértéssel állította össze: hol működtethető balesetmentesen, milyen fából készülhet, milyen legyen a bábuk, a golyó, a rácsstalp mérete, hasadás elleni pácolása, a felfüggesztés magassága. Az engedélyezés aztán valósággal felvillanyozta. Munka közben többször is szurkolók vették körül, akik rácsodálkozva nézték, ahogyan – szinte az igazi mester szakértelmével – formálta a géppel a munkadarabokat. Ő pedig viszonzásként egy-egy fából esztergált, kulcskarikára akasztható figurát adott a biztató szavakért.

A műhely egy idő után – a munka mellett – jóízű beszélgetések és az ismerkedés helyszíne lett. Itt derült ki, hogy Feri mennyi mindent tud lakóhelyéről. Úgy beszélt Ibrányról, mintha egy felnőtt élettapasztalatával rendelkezne. Foglalkoztatták lakói életviszonyai, szokásai, a település természeti adottságai. Sok helyi anekdotát ismert, sőt azokat nagyon ízesen tudta elmondani. Szívesen társalgott a Tiszáról, a régi vízi világról, a „fűben-fában orvosság” örökségéről.

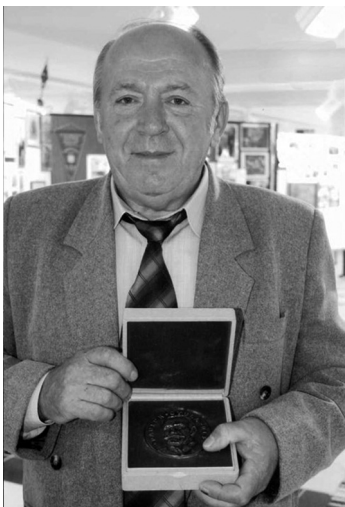
Nagy Ferenc a kollégiumban nem csupán gyakorlatiasságával, szervezőképességével mutatta meg magát. A kollégium büszkesége volt több más, egyéniségét tükröző tulajdonságával is, amit jól érzékeltet az a tény, hogy ő az iskolai tanórák után teljesen szabad, kötetlen időbeosztásra szerzett jogosultságot. Egyébként – társaihoz hasonlóan – igazi tinédzser, fiatalos, diákos alkat volt, nyitott, érdeklődő, szorgalmas, derűs, sportos, zenét kedvelő, tisztelettudó személyiség, akit vonzott a játék és a siker öröme. A tanulásban nem kitűnőségével, hanem a témákban való elmélyültségével tűnt ki. Eredményével azonban így is emelte a kollégium tanulmányi átlagát, sikeresen szerepelt különböző „Ki tud többet?” vetélkedőkön, rendszeres frissítője volt a faliújság „Hírek” rovatának. Gyakran járt moziba, színházba, és korán rátalált az olvasás ízére. A kötelező irodalom mellett a maga kedvéért is olvasott. Bizonyára ez tükröződött magyartanára, Németh Zoltán véleményében egy dolgozatjavítási órán, amikor írást értékelve jó tollú, a megszokottnál gazdagabb gondolatiságot hordozó és nyelvi eszközöket használó jelzőkkel minősítette. Szerette a könyveket, a kortárs irodalmat (prózát, verset). Minden alkalommal ott tolongott az ünnepi könyvhét Kossuth téri sátrai előtt.

Belső motiváltsággal tanult. Különösen a történelemhez való lelki kötődése emelkedett ki. Bár köztudott volt, hogy szeretetteljes családi körben nevelkedett, nem nélkülözte az otthon melegét és óvó biztonságát, vér szerinti édesapjának az elvesztése

mégis intenzíven foglalkoztatta: adott-e neki katonasírt valahol a föld? Ezért minden kézbe vehető világháborús írást elolvasott, hogy egyszer majd utat találjon hősi halált halt édesapja poraihoz. Ez a vágya később, 1993-ban teljesült is: Rozsnyó közelében, a szlovákiai kis faluban, Várhosszúréten rátalált arra a helyre, ahol édesapját utolérte a katonahalál, valamint a sírjára, amelynek dombkupoláját a hálás gondozók nem hagyták behorpadni. Ezt követően – Nagy Ferenc kezdeményezésére – Ibrány és Várhosszúréti között ígéretes testvérvárosi kapcsolat jött létre. Ennek keretében ő maga még alapítványt is életre hívott a jól tanuló hosszúréti gyermekek segítésére.

1959–1962: útjára bocsátott idő és megidézett múlt az életkapuját nyitogató Nagy Ferenc szép jövőre kötelező tulajdonságaival, melyek mellett lehorgonyzott az emlékezet.

Nagy Ferenc – a gimnáziumi indíttatásnak is köszönhetően – szép ívű szakmai pályát futott be: tanári, szakfelügyelői beosztása mellett Ibrányban maradandó értékű helytörténeti gyűjtést végzett, és fontos közéleti feladatokat is vállalt, amelyekért települése díszpolgársággal tüntette ki. Nyíregyházán pedig a kulturális élet vezetői közé léphetett, amikor a Jósza András Múzeum igazgatóhelyettesének, majd a Váci Mihály Művelődési Központ igazgatójának, végül a megyei levéltár igazgatójának nevezték ki. Szakmai felkészültségét számos publikáció bizonyítja. Mindezeket összevetve az érdeklődő kereshet és találhat megfeleléseket az induló és a már tudományos ismeretek által vezérelt Nagy Ferenc egyéniségében és munkásságában.

Dr. Nagy Ferenc

Dr. Nagy Ferenc az édesapja sírjánál Várhosszúréten

